

- С. 5–14.
9. Про податок на додану вартість : Закон України від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР / Верховна Рада України. – Офіційне видання. – К. : Парламентське вид-во, 1992.
10. Лист Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності від 28.11.2000 р. № 06-10/677 / Верховна Рада України. – Офіційне видання. – К. : Парламентське вид-во, 2000.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – К. : Парламентське вид-во, 2006.

УДК 657.372

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС – ДЖЕРЕЛО РЕЛЕВАНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

В. А. Кулик

Протягом свого існування підприємство, як і будь-яка матеріальна система, проходить усі етапи життєвого циклу (виникнення, становлення, розвиток, зрілість, спад, крах (ліквідація)). На кожному із зазначених етапів діяльності підприємства менеджери та контрагенти потребують релевантної інформації про фінансовий стан підприємства. Не є виключенням і два останні етапи життєвого циклу підприємства, проходження яких вимагає від менеджерів прийняття рішень щодо продовження чи припинення діяльності підприємства.

Різним аспектам банкрутства та санації підприємств присвячено праці багатьох вітчизняних учених, зокрема В. О. Василенка [1], М. О. Данилюка [9], С. М. Іванюти [2], І. Н. Карпуна [3], О. М. Скібіцького [6], Г. В. Тельнової [10], О. О. Терещенка [7, 8] та ін. Особливості проведення діагностики кризових явищ на підприємстві висвітлено у працях Ф. Ф. Бутинця [5], Є. В. Мниха [4], В. О. Подольської [11] та ін. Проте питання облікового забезпечення процесу банкрутства та (або) оздоровлення підприємства у працях вітчизняних учених недостатньо висвітленим.

Метою статті є встановлення основних напрямів використання бухгалтерського балансу в системі антикризового менеджменту та до-

ведення можливості прийняття на його основі виважених економічних рішень.

Для вирішення цих проблем були поставлені такі завдання: визначити способи використання бухгалтерського балансу в процесі управління підприємством і напрями його використання в системі антикризового менеджменту; обґрунтувати принципи бухгалтерського обліку, покладені в основу побудови ліквідаційного балансу, та визначити їх вплив на інформацію, відображену в ньому.

Обґрунтування економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу здійснюється протягом усіх етапів функціонування підприємства, починаючи з моменту створення та закінчуючи його ліквідацією. Співвідношення видів управління підприємством з блоками аналізу бухгалтерського балансу та його видами ілюструє рис. 1.

Оскільки основними завданнями антикризового менеджменту є попередження кризових явищ на підприємстві та пошук альтернативних варіантів виходу з кризи, роль і значимість повної, достовірної та оперативної інформації для прийняття рішень постійно зростає. Напрями використання бухгалтерського балансу та його види, що використовуються при здійсненні антикризових заходів узагальнено на рис. 2.

Рис. 1. Способи використання бухгалтерського балансу в процесі управління підприємством

Рис. 2. Напрями використання бухгалтерського балансу в системі антикризового менеджменту

На її основі розробляються заходи, необхідні для подолання кризи, здійснюється оцінка можливостей підприємства виходу з кризи та прогнозуються подальший розвиток ситуації, що склалася.

Якщо система діагностики підприємства не спрацювала або спрацювала невчасно, завдання антикризового менеджменту полягають у виборі подальшої стратегії функціонування підприємства, яка може полягати у припиненні діяльності підприємства (ліквідації) або санації. Кожна із зазначених стратегій передбачає використання бухгалтерського балансу як складової інформаційного забезпечення прийняття економічних рішень.

Складовою інформаційного забезпечення процесу ліквідації підприємства є проміжний ліквідаційний баланс і остаточний ліквідаційний баланс.

Призначення проміжного ліквідаційного балансу полягає у визначенні ліквідаційної маси, тобто активів, призначених для погашення заборгованості перед кредиторами та власниками й напрямів її розподілу. Виконання зазначеного завдання неможливе, за умови використання системи принципів фінансової звітності, передбачених чинним законодавством, адже всі вони стосуються діючого підприємства, що планує продовжувати свою діяльність у майбутньому. Тому для забезпечення можливості використання бухгалтерського балансу як ліквідаційного під час здійснення ліквідаційної процедури необхідно переглянути систему принципів, на яких він базується. Окремі підвиди ліквідаційного балансу, що складається в процесі ліквідації, ілюструють трансформацію окремих принципів бухгалтерського обліку (рис. 3).

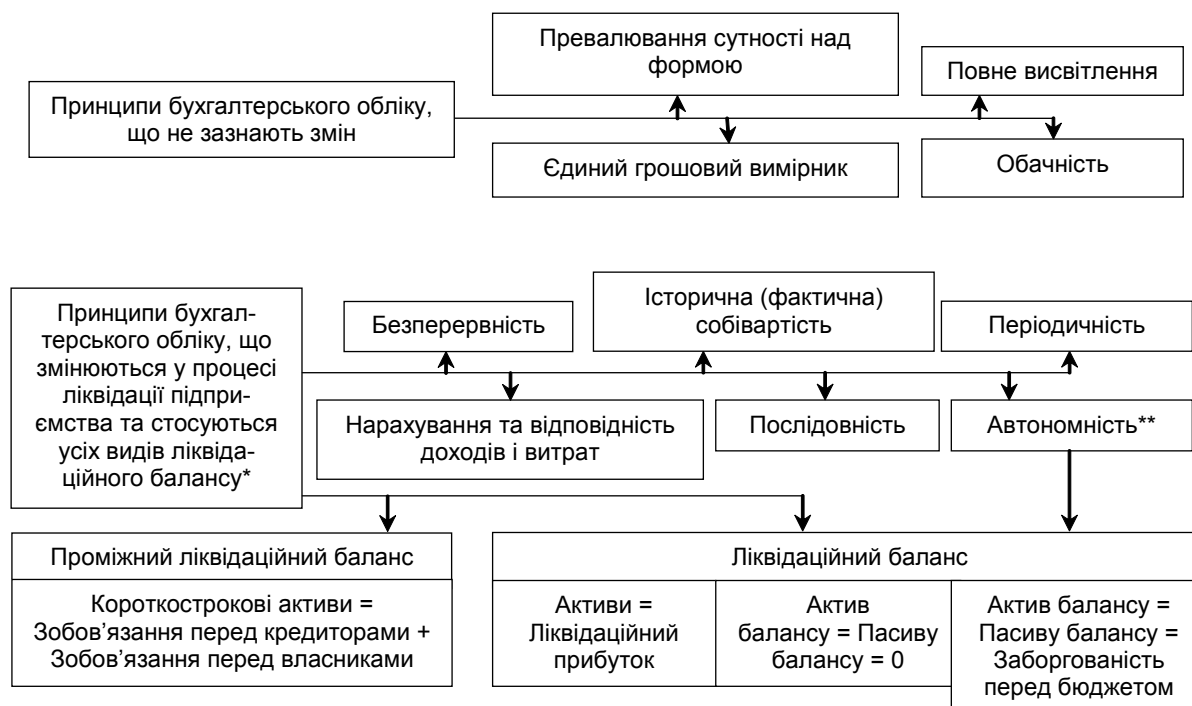

Рис. 3. Трансформація окремих принципів бухгалтерського обліку, що відбувається у процесі складання ліквідаційного балансу

Примітки. * Крім принципу автономності; ** дія принципу автономності припиняється у разі ліквідації фіктивних підприємств і товариств з повною (неповною) відповідальністю.

У процесі ліквідації припиняють свою дію окремі принципи бухгалтерського обліку. Так, у разі порушення ліквідаційної справи втрачає сенс принцип безперервності, оскільки діяль-

ність підприємства припиняється і не підлягає відновленню. При оцінці майна підприємства пріоритет надається ринковій вартості активів, яка склалася на ринку на момент ліквідації

підприємства, що свідчить про обмеженість використання принципу історичної (фактичної) собівартості.

Особливо яскраво це ілюструє проміжний ліквідаційний баланс, у якому активи проти-ставлені боргам підприємства, за вартістю, що може бути отримана внаслідок їх реалізації. Періодичність бухгалтерського балансу втрачається у зв'язку із одноразовістю процедури ліквідації та неможливості її повторення у майбутньому для конкретного підприємства за конкретних умов. Втрату значимості принципу нарахування та відповідності доходів і витрат ілюструє той факт, що при здійсненні ліквідаційної процедури підприємство зазнає витрат, які не сприяють отриманню доходів. Принципи послідовності втрачає свою дієвість через втрату значимості облікової політики підприємства у процесі його ліквідації. В окремих випадках може втрачати свою чинність і принцип автономності.

Наприклад, у разі банкрутства фіктивних підприємств, що не мають власних активів, а їх зобов'язання не можуть бути достовірно визначені у ліквідаційному балансі відображається заборгованість підприємства перед бюджетом, яка у майбутньому стягується із майна власника (засновників). Аналогічна ситуація виникає при ліквідації товариства з повною (неповною) відповідальністю, де власники (засновники) за зобов'язаннями підприємства відповідають своїм майном.

Дослідження дії принципів бухгалтерського обліку під час складання ліквідаційних балансів дає можливість стверджувати про припинення дії таких принципів: безперервності, історичної (фактичної) собівартості, періодичності, нарахування та відповідності доходів і витрат, послідовності, автономності.

Бухгалтерський баланс є джерелом інформації для прийняття економічних рішень у процесі здійснення антикризових заходів на підприємстві. Інформація бухгалтерського балансу є корисною як на етапі діагностики фінансового стану підприємства з метою за-

побігання кризовим явищам, так і на етапі ліквідації чи санації. Етап ліквідації підприємства характеризується припиненням дії наступних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності (безперервність, історична (фактична) собівартість, періодичність, нарахування та відповідність доходів і витрат, послідовність, автономність), що зумовлює виникнення змін у бухгалтерському балансі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством / В. О. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
2. Іванюта С. М. Антикризове управління / С. М. Іванюта. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
3. Карпунь І. Н. Фінансова санація та банкрутство підприємств / І. Н. Карпунь. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 432 с.
4. Мних С. В. Економічний аналіз / С. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
5. Мошенський С. З. Економічний аналіз / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП Рута, 2007. – 704 с.
6. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент / О. М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.
7. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
8. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
9. Управління фінансовою санацією підприємства / М. О. Данилюк, В. І. Савич ; за ред. М. О. Данилюка. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.
10. Єлецьких С. Я. Фінансова санація та банкрутство підприємств / С. Я. Єлецьких, Г. В. Тельнова ; за ред. С. Я. Єлецьких. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 176 с.
11. Фінансовий аналіз / В. О. Подольська, О. В. Яріш ; за ред. В. О. Подольської. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.